

SJÖGESTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Sjögestad församling
Linköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2002*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

SJÖGESTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Sjögestad församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Sjögestad kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Sjögestad kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Källor	13
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	15
Förklaring till exempellistan	15
Utvärderingskarta	16
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

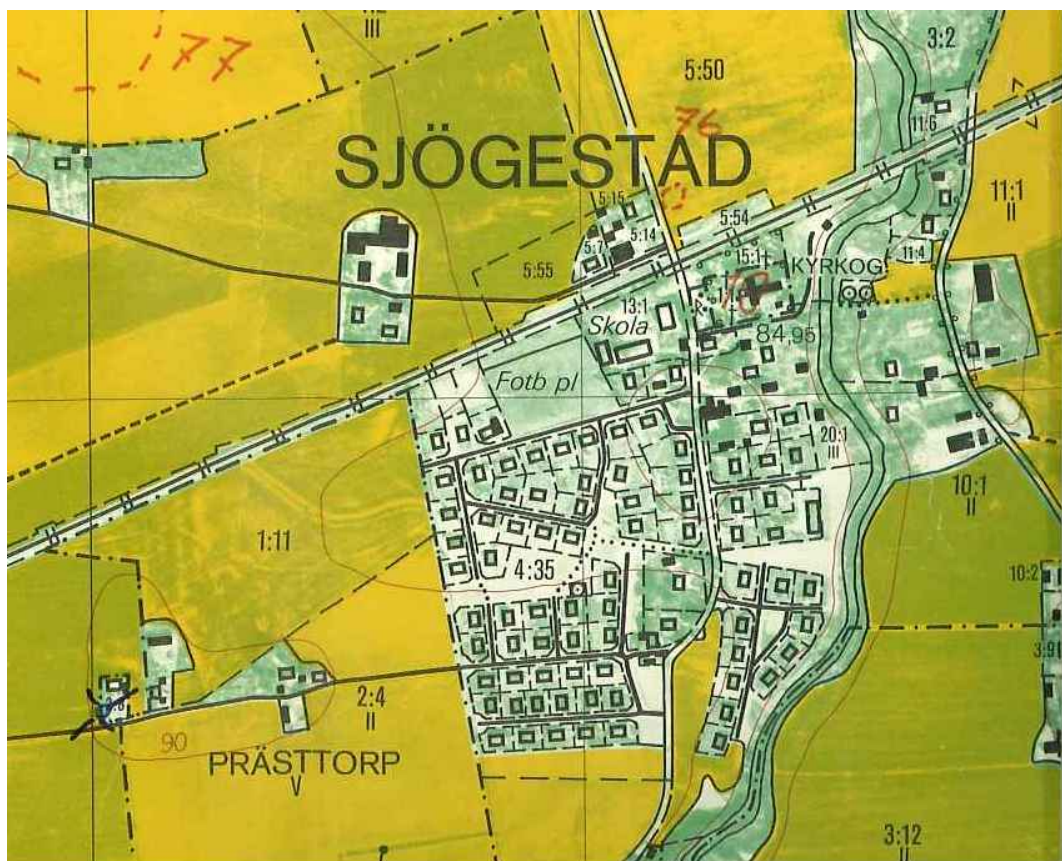
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands läns museum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 44 Sjögestad, 1883.

SJÖGESTAD KYRKOGÅRD

Sjögestad kyrka och kyrkogård ligger i öppen jordbruksbygd. Östra stambanan går alldeles norr om kyrkogården och har tidigare haft station här. Den gamla kyrkogården har en rektangulär planform i väst/östlig riktning och kyrkan ligger något i nordöst på kyrkogården. Kyrkans långhus ligger i väst/östlig riktning. De nedre delarna av kyrkans torn är medeltida, vilket visar att detta var även den medeltida kyrkans placering. Eventuellt har kyrkogården utvidgats något under århundradena. I anslutning till gamla kyrkogårdens norra begränsning ligger den nya kyrkogården från 1950. Även den är rektangulär i väst/östlig riktning och smalare i väster än i öster.

Kyrkogårdens omgivning

Öster om kyrkan rinner Lillån. Väster om kyrkan finns två skolbyggnader som var i bruk ända fram till 2004. Den äldre skolbyggnaden uppfördes troligen på 1870-talet och i denna inrymdes även lärarbostäder och kommunalrum. Den är byggd i 1½ våning på en kraftig stengrund och är reveterad med beige spritputs under tegeltäckt sadeltak. Denna fungerade en period som församlingshem. En skola byggd på 1840-talet revs i samband med järnvägsbygget. År 1923 byggdes nästa skolhus, även det i 1½ våning med fasader reveterade med gul spritputs under tegeltäckt mansardtak. Sydväst om kyrkan ligger en faluröd timrad länga under sadeltak som tidigare utgjorde kyrkstallar. I kyrkans omgivning finns också två f d handelsbodar samt två gårdar med bebyggelse

från 1800-talets andra hälft. Sjögestad har inte haft egen präst sedan reformationen och saknar därför prästgård.

Sjögestad kyrka

Sjögestad medeltida kyrka uppfördes troligen under 1100-talets senare del men dess ursprungliga utseende är okänt. Även tornet tillhör medeltiden men byggdes eventuellt till senare. När den nya kyrkan byggdes 1860-62 bevarades det medeltida tornet. Kyrkan uppfördes av byggmästare C A Forsén efter ritningar av Överintendentsämbetets arkitekt Edvard von Rothstein som ritade en kyrka i tidstypisk stilblandning av nygotik och nyklassicism. Långhuset är rektangulärt med femsidigt korutsprång och indraget västtorn samt rika fasaddetaljer. Trots vissa förändringar har exteriören behållit sitt detaljerade fasaduttryck. Även interiören är välbevarad och stora delar av originalinredningen är intakt, t ex altaruppsats, altarring och predikstol vilka är ritade av kyrkans arkitekt. Det finns också värdefulla inventarier från den äldre kyrkan.

Utsnitt ur häradsökonomiska kartan 1868-77, Lagerlunda. Observera att Östra stambanan är inritad. Den drogs genom socknen i början av 1870-talet och var en bidragande orsak till att Lunnevads folkhögskola förlades till socknen 1872. Flera gravvårdar på kyrkogården har anknytning till folkhögskolan.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. I en sockenbeskrivning från 1760 skriver C F Broocman att klockorna har hängt i en trästapel till 1726 då klockorna hängdes upp i kyrktornet. När stapeln togs ner hittade man en runsten under hjärtstocken.

Sjögestad kyrka avritad av J F Kock år 1806, knappt 60 år innan kyrkan byggdes om. Av bilden framgår att kyrkogården var inhägnad av en stenmur med en murad stiglucka i väster. Den nuvarande grinden tillkom i samband med kyrkans ombyggnad.

År 1863 tillkom de nya grindarna i järnsmide. De tillverkades troligen av smeden Gustav Esping som gjort flera kyrkogårdsgrindar, bl a till grannförsamlingarna Östra Tollstad och Gammalkil. I samband med detta lades förmodligen kyrkogårdsmuren om och delar gjordes nya, t ex den västra muren.

Ett fotografi taget från öster omkring år 1900 visar muren och en trädkrans med relativt unga träd i öster. Ett foto från 1944 av den sydvästra delen visar häckomgärdade gravar medan ett foto från 1969 visar dagens system med rygghäckar. På ett flygfoto från 1950 finns en tät trädkrans.

På 1940-talet hittade man en runsten i kyrkogårdsmuren. Den står idag rest utanför västra kyrkogårdsmuren tillsammans med ytterligare en runsten.

Den utvidgade delen, nya kyrkogården, invigdes 1950 av biskop Ysander. Här låg tidigare några byggnader, bl a en banvaktsstuga. Trädgårdskonsulent Eric Lind, Linköping, ritade kyrkogården och C O Lindblad i Mjölby stod för planteringen. Eric Lind har ritat ett stort antal kyrkogårdsutvidgningar i Östergötland. I samband med arbetet gjordes förändringar även på den gamla kyrkogården. De ”fula” buxbomshäckarna togs bort. Ytan fylldes i upp till 50 cm, häckar togs bort och gräs lades ut. Gravvårdarna hade tidigare stått lite hur som helst men restes nu upp och ställdes i raka linjer. Gångarna belades med grått stensmjöl. Kyrkogårdsvaktmästare Pettersson fick en motorklippare samma år.

Fotografi från omkring år 1900 respektive 1944. Foton ur Östergötlands länsmuseum samlingar.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅDEN

På Sjögestad kyrkogård saknar den gamla kyrkogården direkt kvartersindelning och omfattar enligt gravkartan gravplats nr 1-336. Gravnumren börjar med nr 1 i nordöst och löper ett första varv invid kyrkogårdsmuren. Nya kyrkogården är indelad i NV (nordväst) och NÖ (nordöst) med gravplats nr 1-109 respektive 1-176.

Allmän karaktär

En rad med gravar ligger invid muren på gamla kyrkogården, i norr invid den gamla norra begränsningen. På gamla kyrkogården i övrigt går gravraderna i nord/sydlig riktning utom norr om kyrkan där det är två rader som går i väst/östlig riktning. På den gamla kyrkogården finns relativt höga rygghäckar av tuja utom i norr. Detta ger en rumslig indelning av kyrkogården, som understryks av trädkransen av framför allt kastanjetråd. Området norr om kyrkan är mer öppet. Här finns som tidigare nämnts inga rygghäckar, men här finns inte heller en trädkrans. Runt kyrkogårdsmuren finns en del större familjegravar med höga gravvårdar. Den nya kyrkogården invigdes 1950 norr om den gamla kyrkogården och ligger lägre i terrängen. Den ansluter till gamla kyrkogården genom en slänt. Mur saknas. Nya kyrkogården har en enhetlig utformning med höga rygghäckar av tuja och med övervägande låga och breda gravvårdar. Gravraderna går här i väst/östlig riktning utom längst i väster och öster.

Kyrkogårdens södra del från sydväst.

Kyrkogårdens norra del från väster.

Nya kyrkogården från sydväst.

Sydöstra murhörnet.

Omgårdning

Väster: ca 0,8 m hög halvmur/stödmur av gråstensblock i ett eller flera skift. Muren är bevuxen med bl a stenbräcka och gräs.

Norr: -

Öster: ca 0,7-2,0 m hög stödmur av gråstensblock. Kyrkogårdsmurens sydöstra hörn har större granitblock med kilmärken. Kan eventuellt röra sig om en förstärkning när gravkapellet ovanpå byggdes. Muren är 2,0 m h i hörnet.

Södra muren: ca 0,7-2,0 m hög halvmur av gråstensblock.

Nya kyrkogården

I väster och öster är det en ca 0,7-0,9 m hög halvmur av stora gråstensblock. I norr avgränsas kyrkogården av en ca 1,3 m hög avenbokhäck (?). I söder går en slänt upp mot nya kyrkogården.

Ingångar

Väster: dubbelgrind i järnsmide med konvext krön. Tunna spjälor och små balusterformade ornament. I grindens dekor ingår årtalet 1863 och initialerna G E. Initialerna står troligen för smeden Gustav Esping. Fyrkantiga grindstolpar av granit med svagt avfasat krön.

Söder: enkelgrind i järnsmide med konvext krön. Utformningen liknar västra grinden. Det finns dock inget årtal eller initialer. Fyrkantiga grindstolpar av granit med svagt avfasat krön.

Grind från 1863.

Nya kyrkogården

I väster och öster finns en dubbelgrind respektive en enkelgrind. De har likartad utformning med rakt krön, spjälor, kors och svagt svängda linjer. Grindarna är fästa

direkt i muren. I söder finns två trappor av kalksten med ledstång av trä till gamla kyrkogården samt en gång utan trappa.

Vegetation

Väster: fyra kastanjer i trädkransen, två på var sida huvudgrinden. Några träd är nedtagna. På båda sidor om den västra huvudgången växer två ca 1,1 m höga klippta tujahäckar som rygghäckar. De går i nord/sydlig riktning.

Norr: en kastanj i trädkransen. Ytterligare träd är nedtagna. Utmed den gamla kyrkogårdens norra gräns är ett femtiotal spireabuskar planterade. Norr om kyrkan är det ingen rygghäck mellan de båda gravraderna utan här växer små buskar av spirea och cotoneaster istället, ca 0,5-0,6 m höga.

Öster: en lönn, tre nyplanterade lindar och ytterligare en lönn i trädkransen. Invid kyrkans kor växer ca 1 m höga buskar av spirea och cotoneaster. Öster om kyrkan växer ca 0,5 m höga spireabuskar istället för rygghäck och på muren växer ca 0,7 m höga buskar, mestadels spirea.

Söder: fem kastanjer i trädkransen. Några träd är nedtagna. Rygghäckarna består från väster av två (redan nämnda) tujahäckar, en häck av både spirea, cotoneaster och häckoxbär i buskform, en häck av ölandstok, fyra häckar av tuja och en ytterligare häck av ölandstok. Av de fyra tujahäckarna är det två som inramar den södra mittgången.

Nya kyrkogården

Trädkrans av lindar i norr och öster. I norr avgränsas kyrkogården av en häck av avenbok (?). Rygghäckar av klippt ca 1,1 m hög tuja. I östra delen mittparti finns stora buskar av bl a ölandstok, häckoxbär och spirea. Fyra formklippta spireabuskar vid sydvästra trappan.

Gångsystem

En gång med krossgrus går runt kyrkogården med en rad gravar innanför invid kyrkogårdsmuren. I väster och öster går gången vidare till trapporna till nya kyrkogården. Även ytan närmast kyrkan är grusad. En kort grusad gång går igenom norra gravraden och övergår i nya kyrkogårdens nord/sydliga mittgång. Det har tidigare funnits en gång med kalkstensplattor som nu är igenlagd.

Väster: en gång med stencementplattor kantad av krossgrus leder till kyrkporten.

Söder: grusgång från södra grinden till kyrkans sydportal.

Nya kyrkogården

Grusgångar med krossgrus går runt området. I väster och öster går de vidare till trapporna upp till gamla kyrkogården och i söder leder de till västra och östra grinden. Det finns även en nord/sydlig mittgång som leder upp till gamla kyrkogården. I västra delen finns spår av igenlagda plattgångar.

Gravårdstyper

Några grusgravar med stenram finns i nordväst, varav en är omgärdad även med kätting. De hör till gården Solla/Sålla. Söder om kyrkan finns en större familjegrav som är en grusgrav omgiven av ett enkelt staket i järnsmide och en av gravvårdarna utgörs av en svart granitobelisk. I öster finns en stor häckomgärdad familjegrav som säkerligen har varit grusad men nu har gräsyta. Det är tre höga granitvårdar varav den mest påkostade i röd granit kröns av en urna i samma bergart. Den är rest över bröderna Lyckholm där den äldre grundade Lyckholms bryggeri i Göteborg och den yngre fortsatte hans verk. Väster om den stora familjegraven står en tidstypisk enkel gravvård från 1833 i röd

kalksten över inspector Lyckholm. En ålderdomlig häll ligger öster om kyrkan, men går ej att läsa. Bland övriga ålderdomliga gravvårdar kan två marmorvårdar med årtalen 1813 respektive 1836 nämnas. De är resta över Nils Adolf af Ekenstam och hans maka Catharina född Gjöterhjelm. Intill dessa vårdar står en gravvård från 1881 i runstensstil. Flera gravvårdar har anknytning till Lunnevals folkhögskola. Den äldsta är en gjutjärnsvård i form av en nygotisk port. Den står nu lutad mot ett träd men är rest över bergsmanssonen Jan Olof Jonsson från Wermland som troligen var elev vid Lunnevals folkhögskola där han avled. De flesta gravvårdarna utgörs dock av sentida, låga och breda vårdar.

"Lyckholmsgraven".

Gjutjärnsvård från 1874.

Inspector Lyckholm 1833.

"Bilskoleägaren"

Nya kyrkogården

I huvudsak låga och breda gravvårdar i grå eller röd granit.

Minneslund

(Efter inventeringstillfället har en minneslund tillkommit på nya kyrkogårdens nordöstra del.)

Byggnader

Sydöst om kyrkan finns ett gravkapell, idag använt som förråd. Byggnaden har en kvadratisk plan, vita slätputsade fasader och ett kopparklätt topptak. Mot väster finns en rektangulär tjärad dubbeldörr klädd med rombmönstrad panel. I norr finns tre smala fönsteröppningar av betongglas. Invändigt ligger ett kalkstengolv, väggarna är vitputsade. Vid kyrkogårdens utvidgning 1950 fanns ännu inte gravkapellet som förmodligen uppfördes under 1950- eller 1960-talet.

Övrigt

Två runstenar står uppställda utanför västra kyrkogårdsmuren, RAÄ nr 19, Sjögestad socken. De är funna 1936 respektive 1948.

På slänten upp mot kyrkogårdsmuren i nordvästra och sydvästra hörnet finns några uppställda äldre gravvårdar, ”museivårdar”, åtta respektive sex stycken. Undanlagda gravvårdar, mestadels i svart granit, finns även på nya kyrkogården. De ligger på östra slänten.

Kulturhistorisk bedömning

Sjögestad kyrka med murar, grindar, gravkapell och trädkrans bildar en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Kyrkan, som innehåller medeltida delar, ligger något i nordöst på gamla kyrkogården. Det är vanligt att de medeltida kyrkorna ligger på kyrkogårdens norra del. Grindarna är tillkomna i samband med att kyrkan byggdes om i början av 1860-talet. Trädkransen visar på det parkideal som blev vanligt för våra kyrkogårdar när det gäller landsbygden framför allt från mitten av 1800-talet. Grusgångarna är en viktig del av kyrkogårdens indelning.

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i strukturen med de stora familjegravarna invid kyrkogårdsmuren. De visar på ett system som var mycket dominerande på länets kyrkogårdar från mitten av 1800-talet och ca 100 år framåt med de stora familjegravarna i kvarterens utkanter eller invid kyrkogårdsmuren. Till detta system hör även de omgärdade grusgravarna samt den häckomgärdade ”Lyckholmsgraven”. Omgärdning med häck, järnstaket eller stenram var ett vanligt sätt att markera de stora familjegravarna.

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i enskilda gravvårdar, bl a dem med anknytning till Lunnevads folkhögskola. På kyrkogården finns även en del ålderdomliga och tidstypiska gravvårdar såsom en gravhäll, en kalkstensvård från tidigt 1800-tal, gjutjärnsvård och marmorvårdar från första delen av 1800-talet. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. På kyrkogården i Sjögestad är ”lantbrukare” en vanlig titel. Bland övriga titlar märks ”inspector”, ”livgrenadjären” och de mer sentida ”bilskoleägaren” och ”kriminalkommissarien”.

Den nya kyrkogården från 1950 har en tidstypisk karaktär med gravvårdar i strikta rader. Rygghäckar och grusgångar förstärker karaktären.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.

Faksimilutgåva 1993.

Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.

Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Rörby, Gunnar. Medeltida kyrkor i Östergötland. Tecknade av Elias Brenner och Johan
Fredrik Kock. Skänninge 1982
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska
kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se.

www.ostergotlands.lansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

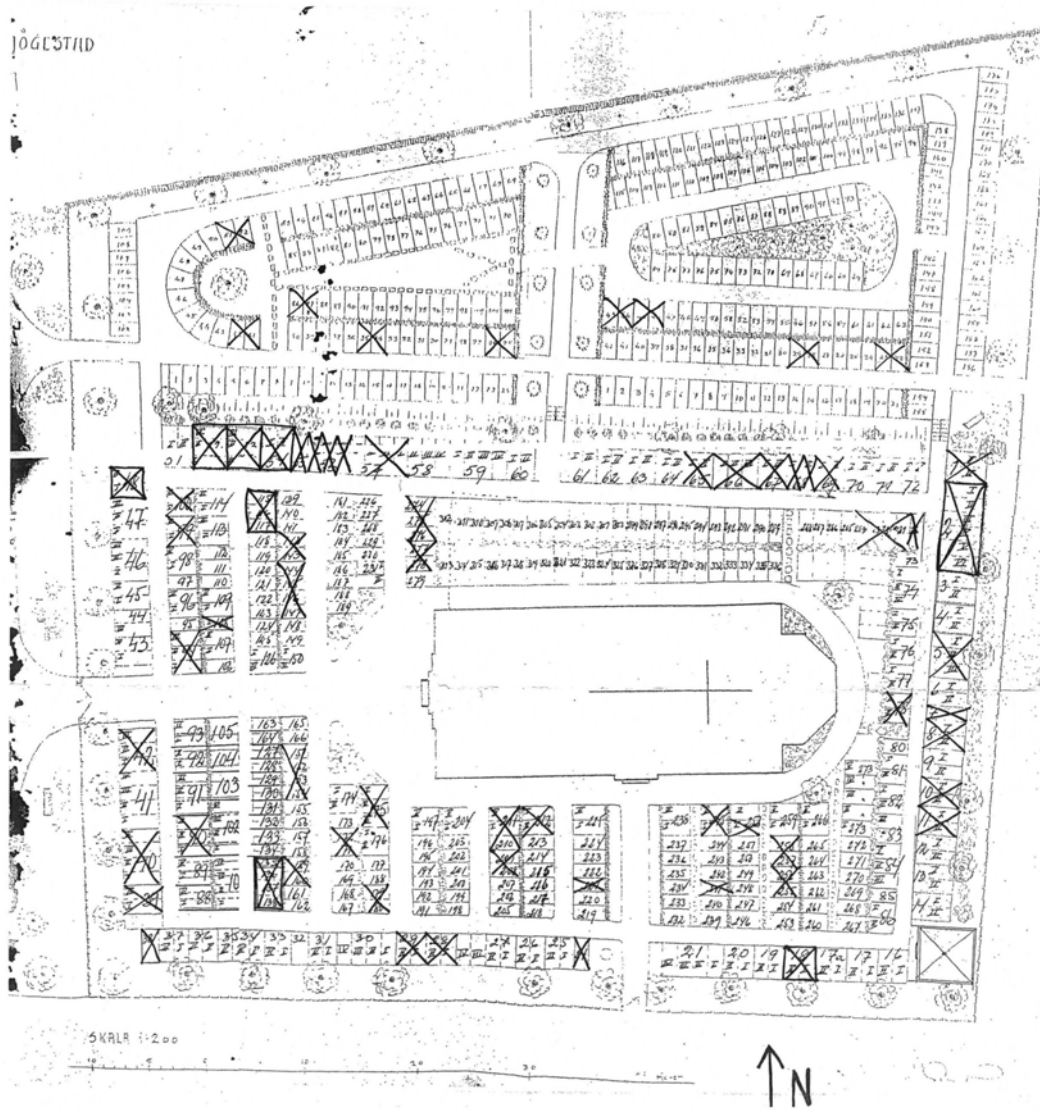
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Sjögestad kyrkogård. Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse X
 Gravvårdar med omgärdning markeras med fyrkant.